

УДК 349.2

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.3.06>

Вікторія Олександрівна Дегтярєва,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9816-8762>,

e-mail: v.dehtiarova06@gmail.com

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ**

Статтю присвячено проблемним питанням робочого часу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Досліджено підходи вчених щодо дефініції «робочий час». Розкрито основні проблемні питання робочого часу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та запропоновано пріоритетні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: робочий час, науково-педагогічні працівники, працівники Національної поліції України, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Становлення України як правової держави з ефективним управлінням в усіх її сферах, яка посідає вагомe місце серед європейських країн, можливе лише за умови існування на ринку праці висококваліфікованих фахівців. Забезпечення ринку праці України такими фахівцями покладається на заклади вищої освіти, зокрема зі специфічними умовами навчання. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» заклад вищої освіти зі специфічними умовами навчання – це заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань¹. Основним завданням цих закладів

---

¹ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховної Ради (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.09.2022).

є провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного рівня. Саме науково-педагогічні працівники забезпечують освітній процес на високому рівні та здійснюють підготовку висококваліфікованих кадрів. Для виконання обов'язків, які покладаються на науково-педагогічних працівників, потрібно створювати належні та сприятливі умови для їх праці та правильно організовувати розпорядок дня.

Зауважимо, що питання робочого часу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання потребує особливої уваги, оскільки на посади науково-педагогічних працівників призначаються працівники Національної поліції України для подальшого проходження служби. Проблемні питання та певні особливості робочого часу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання виникають щодо тривалості, розподілу, використання.

Стан дослідження проблеми

Загальні питання діяльності науково-педагогічних працівників висвітлювалися в роботах С. Дзюби, Т. Красюк, Л. Остапенка, Г. Яковлевої, О. Ярошенка та інших учених-правознавців. Однак проблемні питання робочого часу науково-педагогічних працівників саме закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання не отримали достатніх наукових досліджень та опрацювань.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в розкритті проблемних питань робочого часу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі *завдання*: розкрити сутнісний зміст понять «робочий час», «робочий час науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання»; охарактеризувати положення чинного законодавства, які встановлюють робочий час науково-педагогічних працівників, його тривалість, розподіл та використання; визначити проблемні питання робочого часу науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та пріоритетні шляхи їх вирішення.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що стаття є однією з перших спроб дослідити проблемні питання робочого часу науково-педагогічних працівників саме закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу

Наукове дослідження слід розпочати з розкриття сутнісного змісту понять «робочий час» і «робочий час науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання».

Насамперед необхідно зауважити, що в чинному Кодексі законів про працю України поняття робочого часу не визначено.

Серед науковців виникають дискусії щодо сутності і поняття робочого часу. На думку Н. Грабар, робочий час – це час, протягом якого працівник виконував певну роботу [1, с. 264]. Деякі дослідники вважають, що робочий час – це встановлений законом або укладеним на його основі договором проміжок часу, протягом якого працівник повинен виконувати покладені на нього законом, договором та правилами внутрішнього трудового розпорядку обов'язки, а роботодавець зобов'язаний забезпечити працівника роботою та належними умовами праці [2, с. 159]. Ю. П. Дмитренко стверджує, що робочий час – це відрізок календарного часу, протягом якого працівник відповідно до чинного законодавства, колективного договору, правил внутрішнього трудового розпорядку і графіка роботи повинен перебувати у визначеному йому місці та виконувати свої функціональні обов'язки, обумовлені трудовим договором [3, с. 268].

Відповідно до ст. 132 Проекту Трудового кодексу України робочий час – це час, протягом якого працівник відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку і умов трудового договору повинен виконувати трудові обов'язки. Відповідно до трудового законодавства до робочого часу можуть включатися інші періоди часу: час виконання працівником трудових обов'язків, підготовчо-завершальний період (час отримання трудового завдання, матеріалів та інструментів, товарів, ознайомлення з технічною документацією, відповідно до якої має виконуватися робота, час підготовки і прибирання робочого місця, здавання готової продукції тощо), час перерв для внутрішньозмінного відпочинку, задоволення особистих потреб, обігрівання тощо. Особливості віднесення підготовчо-завершального періоду до робочого часу щодо окремих видів робіт встановлюються трудовим законодавством. Колективним чи трудовим договором можуть визначатися окремі періоди, що включаються до складу робочого часу. Повністю або частково до складу робочого часу може включатися час, протягом якого працівник перебуває поза місцем виконання трудових обов'язків у режимі готовності стати до виконання трудових обов'язків. Час, необхідний для прибуття працівника до місця виконання трудових обов'язків, до робочого часу не включається, крім випадків, якщо виконання трудових обов'язків передбачає пересування від одного об'єкта до іншого¹.

---

¹ Проект Трудового кодексу України : від 08.11.2019 № 2410 / ініціатори Н. Ю. Королевська, С. М. Ларін, В. П. Борт та ін. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/441> (дата звернення: 05.09.2022).

Отже, робочий час – це певна тривалість у часі, протягом якої працівник виконує обов'язки, визначені трудовим договором.

У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання працюють як науково-педагогічні працівники, так і працівники Національної поліції України, направлені на посади науково-педагогічних працівників. Робочий час вказаних працівників регулюється Кодексом законів про працю України, законами України «Про вищу освіту», «Про Національну поліцію» та локальними нормативно-правовими актами.

Робочий час науково-педагогічних працівників відповідно до ст. 51 Кодексу законів про працю України¹ та ст. 56 Закону України «Про вищу освіту»² становить 36 годин на тиждень, тобто має скорочену тривалість робочого часу. Щодо робочого часу працівників поліції, які працюють на посадах науково-педагогічних працівників, то відповідно до ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» службовий час поліцейських визначається розпорядком дня, який затверджує керівник відповідного органу (закладу, установи) поліції³, і становить 40 годин на тиждень, тобто має нормальну тривалість робочого часу. Для поліцейських установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: 1) службу у святкові та вихідні дні; 2) службу позмінно; 3) службу з нерівномірним графіком; 4) службу в нічний час⁴.

Ми бачимо, що робочий час двох категорій науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання становить різну кількість годин на тиждень, тому пропонуємо до ст. 56 Закону України «Про вищу освіту» додати примітку «окрім працівників Національної поліції, які направлені на посади науково-педагогічних працівників», оскільки їх робочий (службовий) час визначається Законом України «Про Національну поліцію» та спеціальними нормативно-правовими актами.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» робочий час науково-педагогічного працівника включає в себе час виконання ним

---

¹ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 05.09.2022)

² Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.09.2022).

³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 05.09.2022).

⁴ Там само.

навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та інших трудових обов'язків. Норми часу навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи визначаються закладом вищої освіти. Максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин на навчальний рік¹.

Оскільки на законодавчому рівні на заклади вищої освіти покладається право встановлювати нормативи робочого часу для основних видів навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи, вони розробляють положення та визначають приблизний (орієнтовний) час для виконання цих робіт відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти» від 7 серпня 2002 р. № 450, який втратив чинність. На нашу думку, необхідно на законодавчому рівні встановити нормативи робочого часу для основних видів навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Законодавче регулювання нормативів за всіма основними видами роботи науково-педагогічних працівників, які складають зміст їх трудової функції, дозволяє: по-перше, визначити природу робочого часу цієї категорії працівників; по-друге, заповнити наявну прогалину у сфері регулювання праці науково-педагогічних кадрів; по-третє, реально відображати фактичну зайнятість науково-педагогічних працівників; по-четверте, точніше здійснювати індивідуальне планування роботи кадрів у цілому та визначити завдання кожного окремого викладача з навчальної, науково-дослідної, методичної, організаційної і виховної роботи на семестр, навчальний рік; по-п'яте, раціонально розподілити навчальне навантаження між всіма викладачами кафедри, що створює резерв часу для активізації їх участі в науково-дослідній роботі [4, с. 99].

Графік робочого часу науково-педагогічного працівника визначається розкладом аудиторних занять і консультацій, розкладом або графіком контрольних заходів та іншими видами робіт, передбаченими індивідуальним планом роботи на навчальний рік. Час виконання робіт, не передбачених розкладом або графіком контрольних заходів, визначається у порядку, встановленому закладом вищої освіти, з урахуванням особливостей спеціальності і форм навчання. Науково-педагогічний працівник зобов'язаний суворо дотримуватися

---

¹ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.09.2022).

встановленого йому графіка робочого часу, розкладу занять, який має точно відповідати обсягу і видам навчального навантаження, оскільки з моменту затвердження він закріплює для кожного науково-педагогічного працівника розпорядок робочого дня. Внаслідок нерівномірно складеного розкладу науково-педагогічним працівникам доводиться витрачати весь свій робочий час на аудиторні заняття, а професійному вдосконаленню та науковій творчості присвячувати години особистого часу [5, с. 193]. У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання для курсантів (слухачів) встановлюється шестиденний робочий тиждень з одним вихідним, тому науково-педагогічні працівники виконують навчальну роботу у вихідні дні згідно з розкладами навчальних занять. Крім того, розклади навчальних занять складаються не звертаючи увагу на скорочену тривалість робочого дня, ставлячи науково-педагогічним працівникам по 5 занять, а це 10 годин навчальної роботи (лекції, практичні або семінарські заняття) на день. Тому для виконання інших видів наукової, методичної, організаційної роботи у науково-педагогічних працівників не вистачає часу або доводиться витрачати вільний від роботи час. У таких умовах роботи знижується якість виконання науково-педагогічними працівниками навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та інших трудових обов'язків. Вважаємо за необхідне на законодавчому рівні встановити, що науково-педагогічний працівник повинен виконувати навчальну роботу не більше 6 годин на день.

У зв'язку з тим, що мінімальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не визначено на законодавчому рівні, заклади вищої освіти вирішують це питання на локальному рівні. Так, у Положенні про планування та облік діяльності науково-педагогічних працівників Харківського національного університету внутрішніх справ визначено загальну кількість навчальних годин науково-педагогічних працівників на навчальний рік: завідувач кафедри – 400–600; професор кафедри – 450–600; доцент кафедри – 500–600; старший викладач – 525–600; викладач – 550–600. Згідно із цим Положенням для науково-педагогічних працівників встановлено мінімальне навчальне навантаження на рік.

Основним документом викладача закладу вищої освіти, в якому висвітлюється навчальна, методична, наукова та організаційна робота протягом навчального року і на підставі якого вона оцінюється (нараховується заробітна плата) й може бути перевірена контролюючими органами, є його індивідуальний робочий план [6, с. 21]. Індивідуальний план науково-педагогічного працівника повинен складатися до початку навчального року, в ньому необхідно зазначати види навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи, що

планується на навчальний рік. Із метою систематизації підсумків роботи науково-педагогічний працівник протягом навчального року заповнює розділи фактично виконаної роботи.

Законом України «Про вищу освіту» визначено, що рекомендований перелік видів навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки¹. Так, у Наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Рекомендованого переліку видів навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників» закріплено такий перелік видів робіт:

1) навчальна робота: а) проведення навчальних занять (лекцій, лабораторних, практичних, семінарських занять, консультацій, індивідуальних занять для окремих спеціальностей галузей знань «Культура і мистецтво» та «Освіта/Педагогіка», підготовка за якими передбачає проведення індивідуальних занять, тощо); б) керівництво практичною підготовкою здобувачів вищої освіти; в) проведення контрольних заходів (заліків, екзаменів, захистів індивідуальних робіт, звітів із практичної підготовки, атестації здобувачів вищої освіти тощо); г) проведення вступних випробувань;

2) методична робота: а) розроблення/оновлення освітніх програм і навчальних планів; б) розроблення/оновлення програм і силябусів (робочих програм); в) розроблення/оновлення змісту навчальних занять; г) підготовка методичних матеріалів, підручників, посібників, наочних матеріалів із навчальних дисциплін; г) розроблення контрольних завдань (екзаменаційних білетів, завдань для модульного та підсумкового контролю тощо), матеріалів для проведення вступних випробувань; д) робота в науково-методичних і науково-технічних радах і комісіях, інших робочих і дорадчих органах закладу вищої освіти; е) робота в секторі, науково-методичній комісії (підкомісії), науково-методичній раді Міністерства освіти і науки України, консультування та експертна діяльність у робочих і дорадчих органах органів державної влади та місцевого самоврядування;

3) наукова робота: а) виконання затверджених планових наукових досліджень та підготовка наукових праць (статей, монографій, доповідей за результатами досліджень, проектних пропозицій тощо, наукових звітів, ескізних проєктів, експериментальних (дослідних) зразків або їхніх чинних моделей, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідних зразків), укладання, редагування збірників наукових праць; б) керівництво

---

¹ Там само.

науковою роботою/наукове консультування студентів, аспірантів, докторантів; в) експертиза та рецензування наукових праць (статей, монографій, проєктних пропозицій, дисертацій тощо), виконання обов'язків офіційного опонента під час захисту дисертацій, робота у спеціалізованій раді із захисту дисертацій;

4) організаційна робота: а) організація та проведення освітніх і наукових заходів (конференцій, круглих столів, тематичних дискусій, олімпіад, конкурсів наукових робіт тощо); б) організація та проведення культурно-мистецьких, спортивних заходів для студентів у позанавчальний час; в) організаційна робота зі студентською групою або окремими здобувачами вищої освіти; г) керівництво програмою підвищення кваліфікації, стажуванням педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників; ґ) організація, проведення заходів і робота із профорієнтації; д) виконання обов'язків керівника освітньої програми¹.

Рекомендований перелік видів навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників є достатньо містким і має рекомендаційний характер, тому заклади вищої освіти можуть вибрати види робіт відповідно до своєї специфіки.

Щодо видів навчальної роботи науково-педагогічних працівників, то вони встановлюються відповідно до їх посад закладом вищої освіти за погодженням з виборними органами первинних організацій профспілки (профспілковим представником). Робочий час науково-педагогічних працівників не повинен бути прив'язаний до робочого місця, оскільки наукову, методичну та частину організаційної роботи викладачам можна виконувати поза межами навчального закладу, наприклад удома, в бібліотеці або іншому визначеному місці. Науково-педагогічних працівників заклади вищої освіти можуть залучати до виконання робіт, не передбачених трудовим договором, лише за їхньою згодою або у випадках, передбачених законодавством.

Висновки

На основі проведеного наукового дослідження можемо констатувати, що робочий час науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання потребує врегулювання

---

¹ Про затвердження Рекомендованого переліку видів навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників : Наказ МОН України від 16.02.2022 № 186 // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-rekomendovanogo-pereliku-vidiv-navchalnoyi-metodichnoyi-naukovoyi-ta-organizacijnoyi-roboti-dlya-naukovo-pedagogichnih-naukovih-i-pedagogichnih-pracivnikiv> (дата звернення: 05.09.2022).

на законодавчому рівні: по-перше, необхідно встановити нормативи для основних видів навчальної, наукової, методичної, організаційної роботи для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, а не давати закладам вищої освіти визначати їх на власний розсуд; по-друге, визначити в Законі України «Про вищу освіту» таку категорію науково-педагогічних працівників, як працівники Національної поліції України, та спеціальним нормативно-правовим актом врегулювати їх трудові відносини; по-третє, визначити мінімальне навчальне навантаження науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти; по-четверте, закріпити основні вимоги до положень щодо складання розкладу навчальних занять у закладах вищої освіти.

Список бібліографічних посилань: 1. Трудове право України : навч. посіб. / В. О. Кучер, Т. В. Курило, О. Ю. Баліцька та ін. ; за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 564 с. 2. Трудове право України : підручник / С. М. Бортник, К. Ю. Мельник, А. В. Могілевський та ін. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 408 с. 3. Дмитренко Ю. П. Трудове право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 624 с. 4. Красюк Т. В. Правове регулювання робочого часу та часу відпочинку науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2008. 197 с. 5. Красюк Т. В. Використання робочого часу науково-педагогічними працівниками вищих навчальних закладів та його нормування у контексті Закону України «Про вищу освіту». *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 192–197. 6. Дзюба С. Г. Облік робочого часу й оцінювання трудових затрат науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України. *Вища освіта України*. 2018. № 4. С. 15–24.

Надійшла до редколегії 09.09.2022

Прийнята до опублікування 19.09.2022

Dehtiarova V. O. Problematic issues of scientific and pedagogical workers' working hours at higher education institutions with specific training conditions

The article is devoted to problematic issues of working hours for scientific and pedagogical workers of higher education institutions with specific conditions of training. The approaches of the scientists regarding the definition of "working hours" have been studied. A comparison of the working hours of scientific and pedagogical workers and police officers who are sent to the positions of scientific and pedagogical workers for further service has been made in accordance with the current legislation. The analysis of normative legal acts regulating the activities of scientific and pedagogical workers has been carried out. Local acts adopted by institutions of higher education within their competence and with the help of which standards of working hours for the main types of educational, methodical, scientific, organizational work of scientific

and pedagogical workers are established have been analyzed. The recommended list of the types of educational, methodical, scientific and organizational work for scientific and pedagogical, scientific and pedagogical workers in accordance with the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine “On approval of the Recommended list of types of educational, methodical, scientific and organizational work for scientific and pedagogical, scientific and teaching staff” has been considered. The main problematic issues of the working hours for scientific and pedagogical workers of higher education institutions with specific training conditions have been revealed and priority ways of solving them have been proposed.

Key words: working hours, scientific and pedagogical workers, employees of the National Police of Ukraine, institutions of higher education with specific training conditions.

